
Takový docela velký mezinárodní komerční podnik

Takový docela velký mezinárodní komerční podnik

Euro
Karel Hvizďala
12.11.2007

Mezinárodní asociace univerzit eviduje přes 17 000 vysokých škol. Univerzita Karlova se jako jediná česká vysoká škola umístila v pětistovce nejkvalitnějších, kterou stanoví prestižní žebříček šanghajske univerzity Jiao Tong. „Mezi prvními pěti sty vysokými školami se držíme již tři roky.

Spolu s námi dosáhlo na takové pořadí jen čtrnáct univerzit z bývalého východního bloku, z toho pouze Lomonosova univerzita v Moskvě je v první stovce.

S Univerzitou Karlovou jsou ještě dvě další „východní“ školy ve třetí stovce, a to sice univerzita v Lipsku a ve Wittenbergu,“ konstatuje potěšeně rektor Univerzity Karlovy Václav Hampl.

*** Pane rektore, obecně se soudí, že největší hodnotou pro malé země je vzdělání, a my bezesporu mezi malé země patříme. Když jsem tu seděl s vaším předchůdcem, rektorem Wilhelmem, hovořil o pěti cílech, kterých by chtěl dosáhnout. To bylo v roce 2003. Vy jste nyní v půlce svého funkčního období. Podívejme se tedy na to, co se vašemu předchůdci podařilo a kam jste tyto priority posunul. První cíl profesora Wilhelma byl dosáhnout u studentů perfektní znalosti cizích jazyků. Podařilo se to?**

Znalost angličtiny se stala standardní záležitostí a dnes je většina našich programů již akreditovaná také v angličtině. To vyžaduje ze strany vyučujících větší znalost jazyka než pouhé dorozumění v angličtině. Ten stav určitě není špatný. Co se týče jiných jazyků, to je již jiný příběh. Tady sázím hodně na dorůstající mladší generace, které díky možnostem cestování – a naši studenti hodně vyjíždějí do zahraničí – ovládají přirozeně a samozřejmě více jazyků.

*** A na jaké úrovni je výuka jazyků?**

Řekl bych, že máme výuku jazyků docela bohatou, což souvisí s tím, že máme Filozofickou fakultu, a díky ní jsme jedna z mála univerzit – ne-li jediná –, v níž se učí všechny jazyky, kterými se hovoří v Evropské unii. I když přiznám, že udržet takovou výuku není vůbec jednoduché. Kromě angličtiny se i na všech fakultách nabízí výuka řady dalších jazyků. Pokud to mohu posuzovat, tak situace ve výuce jazyků je na Univerzitě Karlově rozhodně v českých poměrech nadstandardní. Osobně za dnešní situace považuji za prioritní angličtinu, a tak to asi ve světě ještě nějakou dobu bude. Bez tohoto jazyka nelze již dneska na vědecky zaměřené univerzitě pracovat.

*** Další prioritou vašeho předchůdce bylo zvýšit přístup studentů k informacím a naučit je s nimi pracovat. Jak jste v tomto směru pokročili?**

To je úkol, který je svým způsobem věčný. Tento problém má dvě části a s jednou jsem spokojen. Tu jsem převzal ve velmi dobrém stavu. Jde o přístup k různým vědeckým databázím. To je dnes asi mnohem důležitější než dobře vybavená klasická knihovna. V tom jsme ve většině oborů srovnatelní s předními univerzitami ve světě. V čem vidím stále dluh a na čem usilovně pracujeme – a není to vůbec jednoduché –, je vytvoření jednotného celouniverzitního informačního systému. Univerzita je tradičně jakousi federací fakult. Fakulty si po roce 1989 vytvořily své vlastní informační systémy a my je musíme dnes přivést do stavu vzájemné kompatibility: systémy si musejí mezi sebou povídat. V letošním roce bychom měli definitivně sjednotit studijní agendu. Tuhle věc jsem podědil v začátcích a mojí prioritou nyní je tento náročný proces dovést do plně funkčního a pro všechny užitečného stavu.

*** Profesor Wilhelm chtěl rovněž posílit hodiny seminářů na úkor přednášek. Podařilo se to, aby víc než o memorování šlo při výuce o dialog?**

To se špatně měří. Nepřímě o tomto hovoří poměr učitelů ke studentům. Na semináři by měl být jeden učitel nejvýše na dvacet studentů. Mít nízký poměr počtu učitelů ku studentům je obecně chápáno jako dobrý ukazatel. My máme poměr dvanáct studentů na jednoho akademického pracovníka, což je docela dobrá hodnota.

*** Já jsem četl, že to je 4300 učitelů na 48 000 studentů, to je dokonce o drobet méně...**

To je lepší než průměr v České republice, který je asi jedna ku osmnácti. Nejlepší zahraniční univerzity mají poměr jedna ku šesti či k osmi. Ale připomeňme, že to je hlavně o penězích: čím je ten poměr nižší, tím je dražší ho udržovat. My nepatříme v mezinárodním srovnání k nejbohatším univerzitám. Představujeme kompromis mezi tím, co by bylo ideální a co se dá rozumě ufinancovat. Mimochodem, tohle je jeden z důležitých ukazatelů v mezinárodních žebříčcích univerzit.

*** Jak jste pokročili v rozšíření programů habilitačních a doktorandských studií?**

Našich více než 7000 doktorandů studuje ve 119 studijních programech, akreditovaných jich máme dokonce 160, z toho 79 v angličtině. Naším důležitým cílem teď je tyto programy „zmezinárodnit“, tedy zvýšit počet programů uskutečňovaných společně s prestižními zahraničními institucemi. Je totiž pro nás důležité, aby se doktorandské vzdělání běžně odehrávalo v mezinárodním kontextu a dobře připravovalo absolventy k fungování v mezinárodním prostředí. Některé velmi pěkné projekty tohoto druhu začaly fungovat za mého předchůdce, například program s Ústavem materiálových věd (NIMS) v Tsukubě v Japonsku. To je taková světová „Mekka“ materiálového výzkumu. Každoročně bere (a financuje) pět našich doktorandů, kteří stráví rok v Tsukubě a pracují na nejšpičkovějších aparaturách v prostředí plném skvělých vědců. Je zajímavé, že Univerzita Karlova byla první institucí na světě, se kterou NIMS takovouto smlouvu podepsal. S našimi studenty jsou v Japonsku velmi spokojeni a tamní vědci se téměř „perou“ o to, kdo bude jejich školitelem. Letos jsme s NIMS domluvili zvýšení počtu našich doktorandů, kteří tam mohou nastoupit. A teď máme před podpisem podobné unikátní smlouvy s americkou „Mekkou“ biomedicínských věd National Institutes of Health v Bethesda u Washingtonu.

*** A jak je to opačně: jací doktorandi mají zájem pracovat v Česku, kterých oborů se to týká?**

Máme takové tři hlavní skupiny zahraničních studentů. Jednu tvoří výměny v rámci evropského programu Socrates-Erasmus. To jsou výměny na jeden až dva semestry. V tomto programu zaujímáme mezi 2500 participujícími evropskými vysokými školami 22. místo v zájmu studentů o studium. To ukazuje, že reputace univerzity mezi evropskými studenty je velmi dobrá. A co se týká zájmu akademických pracovníků, v rámci tohoto programu jsme dokonce na prvním místě v celé Evropě.

*** Jak si tento obrovský zájem vysvětlujete?**

Musím se přiznat, že tento povzbudivý údaj mě samotného až skoro překvapil, i když se skoro denně setkávám s tím, jak výbornou reputaci má naše univerzita v zahraničí. Samozřejmě nám trochu pomáhá i Praha, protože to je vskutku atraktivní město, ale první místo máme přece jen my, a ne jiné pražské univerzity. V tomto směru jsou hodně aktivní naše humanitní fakulty.

*** A jak je to u nás s cizími doktorandy? Jsou tady také nějaké „Mekky“, o kterých jsme hovořili, že existují v zahraničí?**

My si v tom teď děláme sami inventuru. Je třeba říci, že dnes máme sedmnáct fakult a doktorandů máme přes sedm tisíc. Špičková pracoviště je obtížné vyjmenovávat, abych někoho nevynechal. Silná jsou pracoviště na Matematickofyzikální fakultě, celkově silné jsou naše biomedicínské obory, ale třeba i různé obory historické a další společenské vědy. Ale abych se vrátil k zahraničním skupinám: v ekonomii a v medicíně máme celé programy, které jsou akreditované a uskutečňované v angličtině. Ty navštěvují komerční studenti, za které nic neplatí stát, ale studium si platí oni sami. Tyto studenty jsme získali na mezinárodním trhu a máme jich dnes asi 1400. Dalo by se tedy říci, že jsme docela velký mezinárodní komerční podnik, který „produkuje“ kvalitní absolventy. Třetí velkou skupinu našich zahraničních studentů tvoří studenti ze Slovenska.

*** Češi, kteří vyučovali hlavně ve Spojených státech na soukromých univerzitách, například profesor Jaroslav Antonín Jirásek, si stěžovali, že úroveň těchto škol jde silně dolů, protože za peníze, které studenti zaplatili, se jim nesmějí dávat špatné známky. S tímhle problémy nemáte?**

Kupodivu ne. Je to asi také dáno tím, že drtivá většina našich platících studentů jsou medicíci, kde se z ničeho moc slevit nedá.

*** Poslední úkol předešlého rektora zněl: Decentralizace univerzitních funkcí. Jak jste daleko v tomto bodě?**

V tom jsme pokročili, ale je třeba říci, že už způsob fungování, a někdy dokonce i uvažování na humanitních oborech a exaktních vědách je do té míry jiný, že to snad ani centralizovat nejde, protože by se univerzita nedala smysluplně řídit. Dnešní autonomie fakult v rozhodování je poměrně hodně velká. My se teď snažíme i o opačnou cestu. Nedublovat věci a co má smysl dělat dohromady, integrovat.

*** Jaké priority jste si navíc zvolil vy jako nový rektor?**

Především posílit univerzitu jako vědeckou instituci. S tím jsem kandidoval. Tady se totiž podle sovětského modelu za totality odsunula věda z vysokých škol, v našem případě směrem do Akademie věd, a univerzity se měly měnit a měnily na lepší gymnázia. Moji předchůdci toho už udělali pro nápravu opravdu hodně, ale přesto to vidím jako velké a důležité téma, protože poškození za těch čtyřicet let bylo velmi silné a hluboké. Druhý bod mého snažení se týkal integrace fakult, tedy boje s roztržitostí. To platí i o prostorovém umístění. Rádi bychom vše, co půjde, „stáhli k sobě“ a vytvořili několik univerzitních center, kterým pracovně říkáme minicampusy.

*** A jak se díváte na počet studentů? Teď – jak jsme říkali – jich máte 48 000... Je to optimální stav, nebo se chcete zvětšovat?**

S učiteli je nás kolem 55 tisíc, a to je dostatečný počet. Nemyslím si, že by se Univerzita Karlova měla výrazně zvětšit. My jsme dnes již v mezinárodním srovnání jednou z hodně velkých univerzit, a proto se už budeme rozrůstat spíše jen pomalu. Období dramatického extenzivního růstu máme za sebou.

*** Velikostně jste na tom v porovnání s jinými univerzitami jak?**

Hodně známé univerzity mívají méně studentů než my. Oxford navštěvuje kolem 25 tisíc studentů, 50 tisíc a více má ve světě jen málo univerzit. Extrémem jsou některé turecké univerzity, na kterých může studovat až půl milionu lidí. To už jsou však spíše kuriozity a upřímně řečeno, neumím si představit, jak v takovém kolosu efektivně dohlížet na kvalitu.

*** Když už jsme u těch porovnání: Podle šanghajske stupnice je Univerzita Karlova v první třístovce univerzit. Co je dobré udělat, aby se dostala na lepší místo, a má vůbec takové snažení nějaký smysl?**

Taková hodnocení jsou dvě, podobně dělá Times Higher Education Supplement. V obou jsme na tom podobně, tedy někde kolem 250. místa. Kritéria těchto hodnocení se dají samozřejmě různě kritizovat, ale autorita těchto žebříčků je velká a přes všechny výhrady jsou brány velmi vážně. Vidím-li ale univerzitu primárně jako místo, kde se ze studenta stane osobnost, která si umí sama najít argumenty, porovnat je a učinit si z nich nějaký názor a ten kvalifikovaně obhájit, tak tenhle druh schopností se samozřejmě dá těžko měřit. Ale přesto si myslím, že je dobře univerzity porovnávat na základě smysluplných kritérií. Obstát a „sápat se“ nahoru není jednoduché, protože všechny univerzity se pochopitelně snaží o totéž. Pouhé mírné zlepšení univerzity tedy k postupu v žebříčcích nepovede. A setrvání ve statu quo téměř jistě povede k poklesu v žebříčku. Pokud se ptáte, jak si pozici vylepšit, odpovím jednoznačně: klást ještě větší důraz na kvalitní a produktivní vědeckou práci a dbát na publikování v důležitých odborných časopisech. V tom jsme dosáhli velkého pokroku. Dle respektované databáze Web of Science jsme dnes na pětinasobku proti roku 1990. A vzestup této křivky stále pokračuje. Z Univerzity Karlovy vychází asi třetina odborného výstupu České republiky.

*** Jeden zásadní nedostatek našich vysokých škol včetně Univerzity Karlovy vidím v neschopnosti komunikace s veřejností. Mně se zdá, že vaši profesori – v porovnání se starými zeměmi Evropské unie – velice málo zasahují do diskusí v médiích, a tím se snižuje kvalita diskurzu...**

Vcelku s vámi souhlasím. Ne že by se naši lidé veřejné diskuse neúčastnili, ale mohlo by to být více. Je to dáno tím, že způsob uvažování, který je potřebný pro úspěch v akademické sféře, je jiný než pro úspěch v mediální sféře...

*** ...jenže žijeme v mediální civilizaci...**

...jistě, ale trochu je to dáno i tím, že řada lidí vystupuje jen za sebe a jméno univerzity z toho není moc vidět. Ale určitě se to musíme učit. V tom máte jistě pravdu, to je úkol, na kterém musíme pracovat. Vliv na veřejné debaty by měla mít univerzita rozhodně větší.

*** A uvažujete i o nějakých programech na exaktních fakultách, kde by se studenti učili komunikovat s veřejností?**

Něco takového již běží druhý rok v programu pro doktorandy v biomedicínských oborech. Získali jsme na to prostředky z evropských strukturálních fondů. Zájem o tento kurz je obrovský a účastníci jsou s ním velmi spokojeni. Brzy bychom toto rádi rozšířili i na další obory. Mimochodem, když o tom mluvíme, zrovna dnes jsme řešili zavedení Ceny rektora za popularizaci vědy na naší univerzitě.

*** Americko-polský ekonom Leszek Balcerowicz vyčítá středoevropskému vysokému školství malou konkurenci a vyzývá k tomu, abychom sem vpustili prestižní univerzity, které by si otevřely pobočky. Jak se díváte na tuto možnost?**

Myslím si, že to je důležitá věc, ale nejprve na to musí být připraveni naši středoškolské studenti: musejí umět bezvadně cizí jazyky. My jsme teď ve fázi, kdy jsme učinili přípravné kroky. Teprve když převážná část středoškoláků bude umět dostatečně dobře anglicky, má smysl sem ve větší míře lákat cizí univerzity i cizí profesory.

*** Pan Balcerowicz nám ještě vyčítá malou dynamičnost v řízení, která je způsobená tím, že neumíme řídit vysoké školy jako normální podniky. Co říkáte této kritice?**

Tohle téma je určitě mnohem složitější, ale něco na tom samozřejmě je. Akademické prostředí má jistý přirozený sklon k určitému konzervatismu, ale už bych trochu dával otazník k tomu, zda je to vždy jen na škodu. V dobré společnosti mají existovat i stabilní instituce, které se nemění ďábelským tempem, a univerzity mezi ně – podle mě – mohou patřit. Na druhé straně svět pádí rychle kupředu a nějaké dynamičtější prvky řízení by byly dobré.

*** Někteří cizinci nám radí: nereformujte staré zapšklé školy, založte si na zelené louce nové. Nebojíte se toho, že k tomu časem dojde a že vám tyto školy odsají kantory?**

Jistá míra obav je zdravá a stimuluje nás k větší aktivitě. Zakládat ale nové vysoké školy je drahá záležitost, takže to se děje hlavně v lukrativních oborech, jako jsou například ekonomika a management. Tam tento odliv již skutečně pozorujeme. Takových škol skutečně přibývá, ale nemyslím si, že by se toho měla Univerzita Karlova nějak strašně bát. Konkurenci v tomto směru nevnímám jako zásadní ohrožení. Spíše to vidím jako stimulační faktor.

*** Až vám skončí funkční období, jak by Univerzita Karlova měla vypadat?**

Hlavně bych chtěl etablovat univerzitu jako číslo jedna ve vědě. O ostatním jsme již hovořili.

*** A co byste chtěl dělat po tomto funkčním období? Pokud budete zvolen podruhé, budete mít od vědy již dost velký odstup...**

To teď moc neřeším, protože je to zatím daleko. Musím ale říci, že jako fyziologovi mně bylo dobře, a doufám, že nebudu mít problém v tom pokračovat. Jen se musím snažit, aby mně ta věda moc neutekla.

Univerzitní produktivita

V hodnocení vědeckých institucí Radou vlády pro vědu a výzkum za rok 2006 se sedm ze sedmnácti fakult Univerzity Karlovy umístilo mezi padesáti nejproduktivnějšími pracovišti České republiky. Z toho Matematicko-fyzikální fakulta byla na prvním místě a Přírodovědecká fakulta na třetím místě. Naprostá většina pracovišť UK byla hodnocena jako nadprůměrná a žádná se neumístila v takzvané „červené zóně“ neproduktivních pracovišť.

Prof. RNDr. Václav Hampl, DrSc. (45)

Pražský rodák ukončil v roce 1985 ukončil studium obecné biologie na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy (UK). Až do roku 1989 pracoval v Ústavu patologické fyziologie Fakulty dětského lékařství UK. V letech 1991 až 1996 se podílel na výzkumu plicních cév na lékařské fakultě univerzity v Minnesotě v USA. Od roku 1996 působí v Ústavu fyziologie na 2. lékařské fakultě UK. Zaměřuje se především na regulaci plicních a placentárních cév. Od února 2006 je rektorem Univerzity Karlovy v Praze. Je ženatý, má tři děti.